

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

СМЕТАНКО ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 657.6:65.01:005

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора економічних наук

КИЇВ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі аудиту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Петрик Олена Анатоліївна,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри аудиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Лучко Михайло Романович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри обліку у державному секторі економіки та сфері послуг

доктор економічних наук, професор
Проскуріна Неля Миколаївна,
ДВНЗ «Запорізький національний університет»,
професор кафедри обліку та аудиту

доктор економічних наук, професор
Шалімова Наталія Станіславівна,
Кіровоградський національний технічний університет,
завідувач кафедри аудиту та оподаткування

Захист відбудеться «7» грудня 2015 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.06 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «5» листопада 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент**

А. М. Поплюйко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку економіки України в умовах глобалізації та її інтеграції в світовий економічний простір характеризується активізацією діяльності транснаціональних корпорацій, що приводить до збільшення кількості підприємств з такою організаційно-правовою формою власності як акціонерне товариство. Безумовно інвестори (акціонери) зацікавлені у прозорості структури корпоративного управління акціонерним товариством, яка ґрунтується на ефективно побудованій системі керування бізнес-процесами та внутрішньокорпоративних контрольних процедурах. Для сталого розвитку корпоративного сектору економіки України доцільне вивчення та адаптація до існуючої практики діяльності акціонерних товариств зарубіжного досвіду загальної побудови системи корпоративного управління, яка відповідала б вимогам прозорості, наявності систем раннього реагування на ризики, високого ступеня керованості. Це стає можливим за умови створення в системі корпоративного управління служби внутрішнього аудиту, що підпорядковується вищому керівництву акціонерного товариства, діяльність якої базується на принципі незалежності.

Потенціал внутрішнього аудиту в умовах невизначеності та ризиків полягає у створенні системи моніторингу в управлінні ключовими бізнес-процесами, основою якої є формування проектів управлінських рішень і застосування процедур, спрямованих на підвищення ефективності діяльності акціонерного товариства, а також отримання релевантної інформації, необхідної для оцінки ризиків і прогнозування розвитку товариства. Саме тому внутрішній аудит у разі системного підходу до вирішення основних проблем набуває пріоритетного значення в системі корпоративного управління та формує необхідні передумови для розвитку професії внутрішнього аудитора.

Наявність у структурі корпоративного управління акціонерного товариства внутрішнього аудиту створює базис для залучення інвестиційного (акціонерного) капіталу, ефективного використання якого за умов прозорості дасть змогу підвищити конкурентоспроможність товариства та позиціонувати його в бізнес-середовищі (у тому числі на світових фондових ринках) як надійного бізнес-партнера.

У зв'язку з цим зростає науковий і практичний інтерес до вирішення проблем внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України: необхідність уточнення дефініції, обґрунтування його теоретичних основ, нормативно-правового регулювання та підходів до його організації, методичного забезпечення процесу планування й перевірки, що дає змогу створити цілісну систему відображення якісних і кількісних характеристик діяльності як безпосередньо служби внутрішнього аудиту (внутрішніх аудиторів), так і суб'єкта господарювання.

Значний внесок у розвиток наукової думки про внутрішній аудит у системі корпоративного управління зробили такі провідні вітчизняні та російські вчені, як Л. В. Гуцаленко, І. М. Дмитренко, Н. І. Дорош, Т. О. Каменська, І. В. Колос, М. Р. Лучко, В. В. Немченко, О. А. Петрик, М. С. Пушкар, Н. М. Проскуріна, В. С. Рудницький, С. П. Суворова, О. В. Філозоф, Д. М. Хома, С. М. Хмелевський, Н. С. Шалімова, М. Е. Шухман, А. Є. Чуєнков, М. О. Апсіте, І. В. Бардіна, Е. В. Веркеєва, М. А. Азарська, А. В. Євдокимова, В. П. Лубніна, А. К. Макальська, Г. В. Максимова, Л. С. Малкова, І. В. Новосьолов, С. М. Орлов, В. В. Пугачов, Ф. Б. Ріпол-Сарагосі, Л. П. Северенкова, Н. В. Склеймов, Б. Н. Соколов, Б. Я. Соколов,

О. М. Сонін, Д. М. Хорохордін, Т. О. Ячменникова, О. В. Кришкін, а також зарубіжні фахівці А. Аренс, В. З. Брінк, Р. Д. Гіше, Ф. Л. Дефліз, Г. Р. Дженік, В. М. Орейллі, Дж. Лоббека, Л. Б. Савер.

Відзначаючи вагомий внесок цих учених у дослідження теорії, методології, організації та практики внутрішнього аудиту, слід зауважити, що більшість авторів розглядають внутрішній аудит з кількох позицій, а саме: як підсистему внутрішнього контролю; як складову частину незалежного аудиту; як елемент системи ризик-менеджменту. Ця неоднозначність у поглядах зумовлена розрізненістю інформаційних джерел та відсутністю власного досвіду здійснення внутрішнього аудиту в незалежній Україні. Вирішення проблеми розвитку внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки можливе за умов проведення наукових досліджень з позиції систематизації й обґрунтування існуючих наукових знань, змісту і структури теорії, організації та практики внутрішнього аудиту. Це дасть можливість запровадити в акціонерних товариствах України гармонійну систему нормативно-правового регулювання, організаційного й методичного забезпечення внутрішнього аудиту з урахуванням сучасної його парадигми, що орієнтується на управління ризиками.

Актуальність теми дисертації обумовлена наявністю дискусійних і невирішених питань у теорії та методології внутрішнього аудиту, а також недостатньою розробленістю його регламентного, організаційного та методичного забезпечення, за умов ризик-орієнтованого підходу до проведення перевірок.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідних тем ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: «Розвиток теорії і практики аудиту та державного фінансового контролю на базі сучасних інформаційних технологій в умовах інноваційної економіки» (номер державної реєстрації 0112U002956) та Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України: «Розвиток фінансово-кредитних відносин та обліково-аудиторської системи України» (номер державної реєстрації 0107U003053), «Модернізація організаційно-економічних механізмів управління в умовах глобальних трансформаційних зрушень» (номер державної реєстрації 0113U004588).

У межах зазначених наукових тем автором досліджено сучасний стан та напрями розвитку теоретичних основ внутрішнього аудиту; розкрито концептуальні основи внутрішнього аудиту; визначено сутність і значення внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління акціонерним товариством; здійснено класифікацію принципів, методів та видів внутрішнього аудиту; розроблено регламентне забезпечення внутрішнього аудиту; визначено організаційний статус і функціональну підлеглість суб'єктів внутрішнього аудиту; вдосконалено процес ідентифікації й реагування на ризики із застосуванням системи ключових показників – КРІ та VBM; розроблено методику побудови матриці співвідношення суттєвості та ризику, що уможливиле планування внутрішнього аудиту за найбільш значущими ризиками, а також за певним квадрантом матриці визначати скориговану вибірку; розроблено документально-методичне забезпечення процесу планування та проведення внутрішнього аудиту, орієнтованого на ризик; удосконалено процес ідентифікації ознак шахрайства і методів протидії йому.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування розвитку теоретичних, методологічних та організаційних положень внутрішнього аудиту і розробка методичного інструментарію та документального

забезпечення процесу планування й проведення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України.

Відповідно до поставленої мети визначено сукупність основних завдань теоретичного та прикладного характеру, спрямованих на її досягнення, а саме:

- дослідити генезис внутрішнього аудиту як галузі теоретичного пізнання і практичної діяльності;
- поглибити теоретичні положення внутрішнього аудиту через розкриття його сутності;
- обґрунтувати концептуальну модель ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту;
- удосконалити процес інтеграції служби внутрішнього аудиту (СВА) в систему корпоративного управління акціонерним товариством;
- визначити організаційний статус СВА в системі корпоративного управління через оцінку впливу нормативно-правових актів на процес розробки й впровадження в практику внутрішнього аудиту внутрішньокорпоративних регламентів (положень, стандартів);
- розробити регламентне забезпечення внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки;
- надати практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення процесу ідентифікації та реагування на ризики службою внутрішнього аудиту;
- розробити методику планування ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту із застосуванням карти ризиків за системою збалансованих показників ефективності управління акціонерним товариством;
- розвинути організаційно-методичний комплекс стандартизації процесу документування результатів роботи СВА за умов ризик-орієнтованого підходу до проведення внутрішнього аудиту;
- розкрити сутність внутрішнього аудиту у процесі виявлення шахрайства в системі корпоративного управління акціонерним товариством;
- розвинути методику внутрішнього аудиту ідентифікації та реагування на ризики шахрайства за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством;
- провести комплексне дослідження методів і процедур, які застосовують внутрішні аудитори для профілактики та протидії шахрайству в системі корпоративного управління акціонерним товариством.

Об'єктом дослідження є процес здійснення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, організаційних та прикладних положень внутрішнього аудиту, орієнтованого на управління ризиками в системі корпоративного управління акціонерних товариств України.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення сучасної теорії аудиту, контролю та управління.

Методологія досліджень ґрунтується на: загальнонаукових методах пізнання (абстрагування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, схематичного та графічного моделювання, теоретичного й емпіричного дослідження) та системному підході до вивчення явищ і процесів, що відбуваються в процесі функціонування внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління акціонерного товариства; принципах і положеннях загальної теорії управління та контролю; методах фінансової та статистичної математики.

При проведенні досліджень використано сукупність методів і підходів, які дали змогу здійснити комплексне вирішення поставлених завдань та забезпечити логіку викладання матеріалу й обґрунтованість висновків і пропозицій дисертаційної роботи, а саме: діалектичний метод – для вивчення генезису внутрішнього аудиту, його становлення та інтеграції в систему корпоративного управління акціонерного товариства; історичний і логічний (діалектичний) підходи – при проведенні періодизації розвитку внутрішнього аудиту в світі та Україні; загальнонаукові методи пізнання – при обґрунтуванні теоретичних положень внутрішнього аудиту; бібліографічний метод – для узагальнення й виділення ознак; комплексний і системний підходи – при розробці концепції внутрішнього аудиту, побудови його концептуальної моделі, а також при визначенні принципів і функцій внутрішнього аудиту, орієнтованого на ризик; статистичні методи дослідження – для оцінки динаміки індикаторів стану розвитку корпоративного сектору економіки України, зокрема акціонерних товариств; методи експертних оцінок, прогнозування, екстраполяції; фінансової та статистичної математики, картографування ризиків – при побудові карти ризиків за ключовими показниками ефективності діяльності товариства та ідентифікації ознак шахрайства в системі корпоративного управління; моделювання – у процесі побудови моделі внутрішнього аудиту; узагальнення й конкретизація – при розробці положень і стандартів внутрішнього аудиту, а також документування роботи внутрішніх аудиторів.

Інформаційною базою дослідження є: монографічні дослідження, дисертаційні роботи, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених з питань теорії, методології, організації та практики внутрішнього аудиту; міжнародні та національні законодавчі і нормативні акти (кодекси, положення, стандарти, рекомендації та ін.) з питань регулювання та здійснення внутрішнього аудиту; матеріали наукових, науково-практичних конференцій; матеріали статистичних щорічників Державного комітету статистики України; інформація спеціалізованих фахових сайтів та аудиторських організацій у мережі «Інтернет», а також результати розрахунків, отриманих автором самостійно в процесі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні і теоретичному обґрунтуванні концептуальних та методологічних основ внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України, розвитку його організації та практичних положень з орієнтацією на управління ризиками.

У роботі викладено й обґрунтовано сукупність наукових положень, серед яких:

вперше:

– обґрунтовано та презентовано шестирівневий ієрархічний комплекс нормативного регулювання внутрішнього аудиту: розроблено регламентне забезпечення організаційно-правового та методичного рівнів регулювання внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України (зокрема, запропоновано стандарти з організації діяльності суб'єктів внутрішнього аудиту, стандарти з документування та звітності внутрішнього аудиту, стандарти з контролю якості внутрішнього аудиту, регламенти діяльності внутрішніх аудиторів);

– сформовано систему збалансованих показників ефективності діяльності вітчизняних акціонерних товариств, критерії їх оцінки та обґрунтовано функціональну модель вибору методу реагування на ризик, що дає змогу керівнику служби внутрішнього аудиту (внутрішнім аудиторам) і експертам здійснювати індикативне реагування на зміну результативного показника (KPI або VBM) за умов коливань аргументу – чинника (зовнішніх і внутрішніх чинників), який корелює із системою рахунків бухгалтерського обліку (статтями фінансової звітності) і центрами

відповідальності. Це дозволяє здійснювати вибір найбільш ефективного методу реагування на ризик коливання ключового показника діяльності акціонерного товариства та впорядковує дії внутрішнього аудитора щодо розробки проектів управлінських рішень залежно від результатів ідентифікації й оцінки ризик-чинника;

– розроблено методику побудови матриці суттєвості впливу на ключові показники діяльності акціонерного товариства та ризику його коливання для оцінки впливу ризик-чинників на систему збалансованих показників (KPI або VBM), що є аналітичним підґрунтям для планування внутрішнього аудиту і побудови IT-програм, спрямованих на формування правил прийняття рішень й оцінку результативності заходів щодо підвищення ефективності функціонування СВА і акціонерного товариства. Така методика дає змогу визначати послідовність дій керівника СВА щодо розподілу уваги внутрішніх аудиторів на найсуттєвіші чинники, які відображають діяльність товариства в умовах невизначеності та ризиків, а також у процесі коригування аудиторської вибірки за квадрантами матриці суттєвості та ризику (картою ризиків);

– запропоновано єдиний комплексний підхід до формування робочих документів і реєстрів внутрішнього аудитора, а саме розроблено: ризик-документ «Вузкопрофільний робочий документ внутрішнього аудитора»; реєстри – «Відомість рейтингової оцінки надійності дебіторів» та «Ризик-реєстр»; звіти СВА – «Звіт про ризики», «Відомість формування оціночних показників роботи служби внутрішнього аудиту» та «Звіт керівника СВА». Застосування запропонованих документів забезпечить підвищення ефективності процесу проведення внутрішнього аудиту та документування роботи внутрішніх аудиторів на різних стадіях перевірки;

удосконалено:

– процес інтеграції внутрішнього аудиту в систему корпоративного управління акціонерним товариством залежно від запропонованої моделі його організації (централізована, децентралізована, ієрархічна моделі), в якій враховано передумови, підходи й етапи створення служби внутрішнього аудиту, що забезпечує прийняття вищим керівництвом ефективних управлінських рішень про впровадження або оптимізацію внутрішнього аудиту;

– алгоритм процесу внутрішнього аудиту ідентифікації ознак шахрайства, що дає змогу внутрішнім аудиторам у разі використання розробленої моделі ідентифікації елементів шахрайства та методики ризик-орієнтованого підходу до проведення перевірки за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством побудувати ефективну систему моніторингу і реагування на ризики шахрайства в системі корпоративного управління акціонерним товариством;

– організаційні положення внутрішнього аудиту в частині внутрішнього методичного забезпечення через розробку проекту Положення «Протидія шахрайству та корупції в акціонерному товаристві», у межах якого поглиблено методи протидії шахрайству і визначено процедури його виявлення. Його застосування в практиці діяльності акціонерних товариств сприятиме як упорядкуванню контрольних процедур відповідного цільового характеру, так і підвищенню ефективності управління вказаними суб'єктами господарювання;

набули подальшого розвитку:

– періодизація становлення й розвитку внутрішнього аудиту відповідно до зміни парадигм у підходах до його здійснення з урахуванням еволюційних закономірностей впливу окремих наукових теорій і правового регулювання аудиторської діяльності в Україні та світі. Це уможливило висвітлення генезису внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України та визначення стратегії його розвитку

відповідно до Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, концепцій COSO та ризик-менеджменту;

– теоретичні положення внутрішнього аудиту, через розкриття його сутності й уточнення поняття, орієнтованого на управління ризиками. Це дало змогу: визначити місце внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління; уточнити його цілі (стратегічні, операційні, фінансові, інноваційно-технологічні, у сферах підготовки звітності та дотримання законодавства), завдань і функцій (регулююча, прогностична, планування, моніторингу); виділити додаткові класифікаційні ознаки внутрішнього аудиту та доповнити його такими видами: внутрішній аудит звітності; стратегічний внутрішній аудит; внутрішній аудит корпоративного управління; кадровий внутрішній аудит (внутрішній аудит управління персоналом); внутрішній аудит інновацій;

– підхід до інтерпретації поняття шахрайства, за яким, на відміну від існуючих точок зору, розкрито сутність внутрішнього аудиту у процесі виявлення шахрайства через комплекс дій внутрішніх аудиторів, спрямованих на розробку проектів рішень протидії, за умов своєчасної ідентифікації ознак шахрайства в системі корпоративного управління з урахуванням чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища;

– теоретико-методологічні засади внутрішнього аудиту, через розробку концептуальної моделі внутрішнього аудиту, яка дає можливість уточнити зміст принципів внутрішнього аудиту та згрупувати їх так: методологічні принципи, етичні принципи, принципи організації діяльності. Класифікаційні групи доповнено принципами: адекватності використання аудиторських процедур; поінформованості користувачів про результати діяльності СВА; достатньої переконливості; одноманітності; попередження; постійності; інтеграції, взаємодії та координації; економічної доцільності запровадження служби внутрішнього аудиту; результативності; збалансованості; комплексності перевірки; моніторингу ефективності процедур внутрішнього контролю якості; самоаналізу і самооцінки; мотивації до якості виконання завдань. Дотримання цих принципів дасть можливість підвищити ефективність процесу функціонування СВА та проведення перевірок;

– логічна схема визначення організаційного статусу та комунікаційних зв'язків СВА в системі корпоративного управління АТ, яка ґрунтується на розробленому Положенні «Про внутрішній аудит» та стандартах внутрішнього аудиту 1 «Сутність роботи служби внутрішнього аудиту» і 2 «Принципи діяльності внутрішніх аудиторів», у яких визначено організаційну побудову, статус, функціональну підлеглість та комунікаційні зв'язки СВА (суб'єктів внутрішнього аудиту) в системі корпоративного управління акціонерним товариством.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розвитку та удосконаленні окремих теоретичних, методологічних, організаційних і методичних положень внутрішнього аудиту, які знайшли свою практичну реалізацію. Використання запропонованих концептуальних підходів та методик до планування, процесу ідентифікації ознак шахрайства і проведення внутрішнього аудиту, орієнтованого на ризик, забезпечить підвищення ефективності внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України. Результати наукових досліджень доведено до рівня практичного використання провідними акціонерними товариствами, профільними міністерствами і відомствами АР Крим та України, що підтверджено відповідними довідками:

Аудиторською палатою України впроваджено методіку ідентифікації ризиків у систему корпоративного управління відповідно до Міжнародних стандартів аудиту 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта

господарювання і його середовища», 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» та 620 «Використання роботи експерта аудитора» (довідка № 3 від 30.06.2015 р.);

Рахунковою палатою України реалізовано методикау виявлення й ідентифікації елементів шахрайства та корупції в системі управління державних акціонерних компаній і підприємств (довідка № 02-1215 від 01.07.2015 р.);

Рахунковою палатою Верховної Ради Автономної Республіки Крим використовуються: методичні рекомендації з планування та проведення внутрішнього аудиту із застосуванням карти ризиків (матриці суттєвості і ризику); документальне забезпечення процесу проведення й узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів (довідка № 01-17/05 від 11.01.2013 р.);

Радою Міністрів Автономної Республіки Крим прийнято до уваги методикау проведення внутрішнього аудиту за ключовими показниками ефективності діяльності підприємства та визначення методів реагування на ризик (довідка № 02-09/61 від 08.02.2013 р.);

Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим реалізовано принципи та регламентне забезпечення організації внутрішнього аудиту (довідка № 12-16/190 від 30.01.2013 р.);

Міністерством економічного розвитку і торгівлі Автономної Республіки Крим використовуються організаційно-методичні засади, що дають змогу здійснювати інтеграцію служби внутрішнього аудиту в систему корпоративного управління публічних акціонерних товариств (довідка № 020-3/81 від 30.01.2013 р.);

У ПАТ «ДТЕК КРИМЕНЕРГО» застосовують: 1) Положення «Про службу внутрішнього аудиту»; 2) систему ключових показників, за якими здійснюється ідентифікація ризиків та реагування на них; 3) методичні рекомендації з удосконалення процесу автоматизації та методики проведення внутрішнього аудиту з використанням карти ризиків (матриці співвідношення суттєвості та ризику) (довідка № К05-53-394 від 15.01.2013 р.);

ПАТ «Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз» використовує рекомендації до автоматизації процесу внутрішнього аудиту, робочі документи та ризик-реєстри внутрішнього аудиту, методичні рекомендації щодо оцінки внутрішніми аудиторами системи внутрішнього контролю (довідка № 18/2-844 від 22.02.2013 р.);

У ПАТ «КРИМХЛІБ» знайшли використання методичні рекомендації з проведення внутрішнього аудиту за ключовими бізнес-процесами та ідентифікації ризиків із застосуванням системи індикативних показників (КРІ-показники) (довідка № 268 від 11.02.2013 р.);

У ПАТ «КРИМГАЗ» реалізована методика з проведення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту та документального оформлення результатів аудиторської перевірки (довідка № 02-3/06 від 12.03.2013 р.);

Аудиторською фірмою «Лотос» впроваджено науково-практичні розробки і рекомендації, що стосуються питань процесу ідентифікації та реагування на ризики шахрайства за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством в умовах комп'ютерної обробки даних (довідка № 27/02/15 від 02.02.2015 р.);

ПАТ «БУДІНДУСТРІЯ» впроваджено проект Положення «Протидія шахрайству та корупції в акціонерному товаристві» (довідка № 425 від 05.06.2015 р.);

У ПАТ «Комбінат «Тепличний» прийнято до використання в практичній діяльності методикау внутрішнього аудиту критеріальної оцінки дебіторів, яка дає змогу при оформленні договірних відносин враховувати ризики знецінення готової продукції

товариства у разі несвоєчасного погашення дебіторської заборгованості (довідка № 228 від 26.06.2015 р.);

Державним підприємством «КИЇВСЬКА ОФСЕТНА ФАБРИКА» у процесі оптимізації існуючої на підприємстві системи внутрішнього контролю та моніторингу її ефективності за ключовими господарськими процесами і операціями впроваджено стандарти внутрішнього аудиту та регламентне забезпечення щодо організації діяльності внутрішніх аудиторів (довідка № 7500-02/344 від 07.07.2015 р.).

Теоретичні положення та результати науково-дослідної роботи використані в навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час розробки навчально-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Внутрішній аудит», «Аудит» та «Організація і методика аудиту» (довідка від 15.04.2015 р.), а також у Кримському економічному інституті ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» при викладанні дисциплін «Внутрішній аудит», «Аудит», «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті», «Інформаційні системи в обліку, аналізі та контролі» (довідка № 169/01-08 від 18.03.2014 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці теоретико-методологічних та організаційно-методичних засад впровадження внутрішнього аудиту в систему корпоративного управління акціонерних товариств.

Наукові результати, теоретичні узагальнення, положення, розробки, публікації, пропозиції та висновки отримано самостійно та належать автору.

З опублікованих праць у співавторстві використано ідеї та методичні підходи, які є результатом самостійної роботи автора і належать йому особисто.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідались та отримали схвальну оцінку на 22 міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Майбутнє – аудит» (м. Кривий Ріг, 4 грудня 2009 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Черкаси, 14–16 квітня 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Ринок аудиторських послуг в Україні: стан і перспективи розвитку» (м. Івано-Франківськ, 15–16 квітня 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Обліково-аналітичне забезпечення в системі фінансово-економічної інформації» (м. Миколаїв, 22 квітня 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних економічних змін» (м. Полтава, 7–8 жовтня 2010 р.); Международная научно-практическая конференция «Учётно-аналитические инструменты прогнозирования экономической безопасности инновационного развития территорий» (Россия, г. Астрахань, 26–27 ноября 2010 г); Міжнародна науково-практична конференція молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 3 грудня 2010 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум – 2010» (м. Харків, 1–3 грудня 2010 р.); VII Międzynarodni naukowo-praktyczni konferencii «Strategiczne pytania światowej nauki – 2011» (Польща); VI Міжнародна науково-практична конференція «Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління» (м. Львів, 28–29 квітня 2011 р.); V Міжнародна науково-практична

конференція «Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Луцьк, 25 травня 2012 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Київ, 31 травня – 1 черв. 2012 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум – 2012»» (м. Харків, 6–7 грудня 2012 р.); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Формування системи і механізмів обліково-аудиторського та аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України» (м. Кам'янець-Подільський, 11–12 грудня 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Майбутнє – аудит» (м. Кривий Ріг, 21 грудня 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку» (м. Вінниця, 3–4 жовтня 2013 р.); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки і управління» (м. Дніпропетровськ, 16–17 грудня 2014 р.); XX Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції» (м. Чернівці, 29–30 квітня 2015 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (м Київ, 14–15 травня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація національної економіки: зміни в умовах кризи» (м. Херсон, 15–16 травня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів» (м. Ужгород, 8 травня 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано у 65 наукових працях загальним обсягом 119,7 д.а, з них: 2 – одноосібні монографії, 4 – колективні монографії; 2 – навчальних посібника з грифом МОН України у співавторстві, 22 статті – у наукових фахових виданнях України, 8 статей – у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 5 статей – у виданнях іноземних держав, 22 – в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 380 сторінок машинописного тексту. Дисертація містить 26 таблиць на 14 сторінках, 18 рисунків на 12 сторінках, 40 додатків на 99 сторінках. Список використаних джерел налічує 525 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наведено основні результати і положення наукової новизни, розкрито теоретичне та практичне значення одержаних результатів, зазначено особистий внесок здобувача, подано інформацію про апробацію та практичну цінність проведеного дослідження.

У **розділі 1 «Концептуальні основи та історичні передумови розвитку внутрішнього аудиту в Україні»** досліджено генезис внутрішнього аудиту і передумови його розвитку як галузі теоретичного пізнання і практичної діяльності, уточнено сутність внутрішнього аудиту, його цілі, завдання й функції в системі корпоративного управління акціонерним товариством, розкрито концептуальні основи внутрішнього аудиту.

За результатами хронологічного аналізу історії виникнення внутрішнього аудиту визначено еволюцію парадигм його розвитку, відповідно до яких обґрунтовано та критично оцінено чотири історичні етапи, на яких відбувалося зародження, становлення й подальший розвиток внутрішнього аудиту в Україні та світі.

З'ясовано, що внутрішній аудит в Україні розвивається досить хаотично. Це обумовлено, з одного боку, недосконалістю нормативно-законодавчої бази України з питань регулювання внутрішнього аудиту через норми права, а з іншого – імплементацією та інкорпорацією міжнародних норм права, зокрема Закону Сарбейнса–Окслі, міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, Міжнародних стандартів аудиту, концепції COSO та COBIT.

У процесі дослідження визначено, що на сучасному етапі розвитку внутрішній аудит не має загальновизнаної теорії, внаслідок чого спостерігається безліч підходів до розкриття його сутності та визначення. На основі аналізу Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту та наукової літератури уточнено дефініцію внутрішнього аудиту в такому його визначенні: внутрішній аудит – професійна діяльність внутрішніх аудиторів з надання гарантій (впевненості) і консультацій (проектів рішень) суб'єктам управління щодо оцінки й підвищення ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю і корпоративного управління з метою координації дій, спрямованих на нівелювання ризиків та збільшення вартості акціонерного капіталу товариства.

Виходячи з цього визначення розроблено модель, у якій закладено функціональний підхід до розкриття сутності внутрішнього аудиту відповідно до його місця в системі управління, цілей, завдань і функцій (рис. 1).

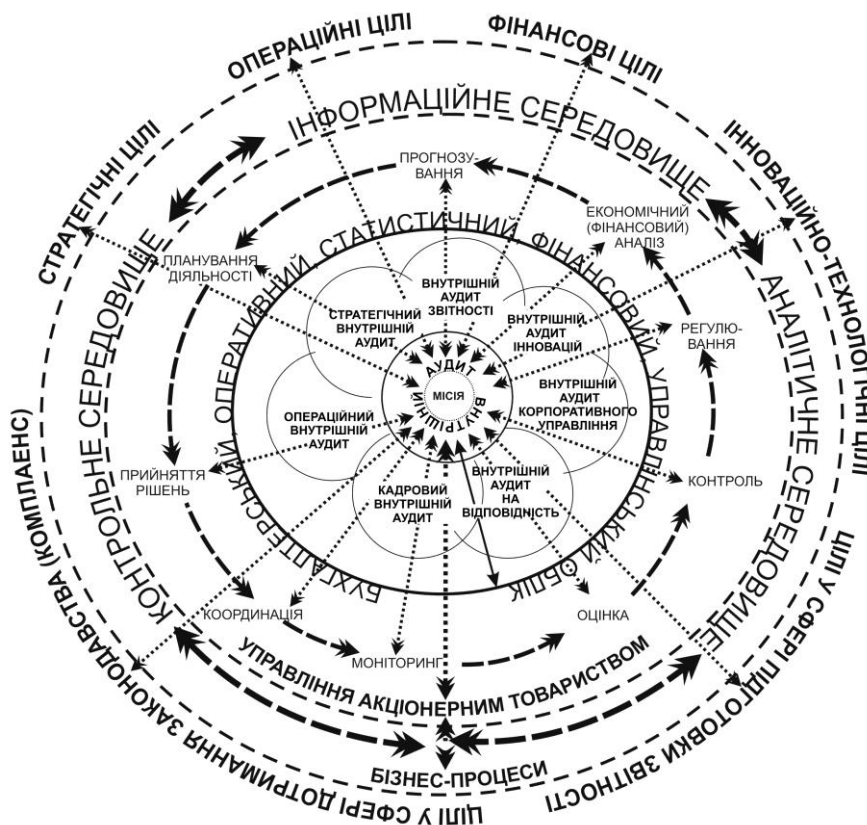

Рис. 1. Модель внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління
[авторська розробка]

Виокремлення основних складових моделі внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління дало змогу окреслити цілі внутрішнього аудиту (стратегічні, операційні, фінансові, інноваційно-технологічні, у сфері підготовки звітності, у сфері дотримання законодавства) та розкрити їх зміст відповідно до переліку завдань, функцій і напрямів проведення аудиту.

Згідно з наведеною моделлю внутрішній аудит є функцією управління та контролю, а його сутність розкривається через функції, які, з одного боку, спрямовані на захист інтересів власників, а з іншого – на підвищення ефективності управління на основі врахування дії сукупності ризиків діяльності акціонерного товариства.

На основі аналізу описаних в економічній та науковій літературі функцій внутрішнього аудиту автором: 1) обґрунтовано й уточнено сутність функцій верифікації, оцінки, контролю, аналітичну, прийняття рішень, координаційну, консультаційну, інформаційну, правового захисту, прямого і зворотного зв'язку; 2) розширено перелік функцій внутрішнього аудиту такими: регулююча, прогностична, планування, моніторинг; 3) розкрито найбільш суттєві характеристики та властивості внутрішнього аудиту.

Значну увагу приділено дослідженню питань класифікації видів внутрішнього аудиту відповідно до визначених цілей. Це дало змогу сформулювати загальні вимоги до групування видів внутрішнього аудиту, уточнити й доповнити існуючі класифікації такими його видами: внутрішній аудит звітності, стратегічний внутрішній аудит, внутрішній аудит корпоративного управління, кадровий внутрішній аудит, внутрішній аудит інновацій.

За результатами критичної оцінки змісту Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, концепції COSO та наукових підходів до визначення елементів концепції внутрішнього аудиту розроблено концептуальну модель внутрішнього аудиту, в якій через систему взаємозв'язків між окремими положеннями й елементами моделі розкрито їх зміст.

У контексті дослідження теоретико-методологічних основ внутрішнього аудиту розроблено схему процесу його проведення, що дало змогу визначити такі складові його методології: 1) принципи внутрішнього аудиту – є базовими умовами для розвитку практики внутрішнього аудиту та організації діяльності СВА; 2) методи – набір правил і норм пізнання, що дозволяють суб'єктам внутрішнього аудиту вирішувати поставлені перед ними цілі та завдання; 3) методика та технологія – застосовуються внутрішніми аудиторами у процесі провадження професійної діяльності та формують прикладний рівень методології.

З позиції методології розкрито процес внутрішнього аудиту відповідно до його етапів, методів та аспектів проведення перевірок, який структуровано за трьома рівнями, що ґрунтуються на принципах внутрішнього аудиту та його аспектах (суб'єктивний, методичний, документарний (технологічний)).

Встановлено, що для підвищення ефективності процесу функціонування внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління відповідно до розробленої моделі внутрішнього аудиту всі принципи доцільно систематизувати за трьома класифікаційними групами: 1. Методологічні принципи; 2. Етичні принципи; 3. Принципи організації діяльності.

За наведеною класифікацією систематизовано й уточнено загальновизнані принципи, а також подано наукове обґрунтування запропонованих автором принципам (адекватності використання аудиторських процедур, поінформованості користувачів

про результати діяльності СВА, достатньої переконливості, одноманітності, попередження, постійності, інтеграції, взаємодії та координації, економічної доцільності запровадження служби внутрішнього аудиту, результативності, збалансованості, комплексності перевірки, моніторингу ефективності процедур внутрішнього контролю якості, контролю якості, самоаналізу і самооцінки, мотивації до якості виконання завдань), якими доцільно керуватися у процесі функціонування СВА.

У розділі 2 «**Організаційні аспекти формування та функціонування служби внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України**» висвітлено процес організації служби внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах, визначено організаційний статус служби внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління акціонерним товариством, розроблено положення та проекти стандартів внутрішнього аудиту, що формують внутрішньокорпоративне регламентне забезпечення.

На сучасному етапі розвитку внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України першочергового значення набуває проблема організації внутрішнього аудиту. Доведено, що в сучасних умовах організація внутрішнього аудиту може проводитися за такими моделями: централізована; децентралізована; ієрархічна. Для підвищення ефективності процесу організації внутрішнього аудиту відповідно до досліджених моделей обґрунтовано основні етапи створення й інтеграції СВА в систему корпоративного управління акціонерного товариства. Це дало змогу розкрити послідовність процесу створення внутрішнього аудиту в акціонерному товаристві з огляду на організаційно-правові вимоги до організації діяльності СВА і вимоги до безперервного функціонування та економічної доцільності служби.

Застосування системного підходу до дослідження питань з організації внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки дало можливість визначити передумови та чинники, що мають безпосередній вплив на прийняття рішення про створення СВА в акціонерних товариствах України, а саме:

1) організаційні передумови зумовлені наявністю низки чинників – нормативно-законодавчі акти, за якими СВА виокремлюється в організаційній структурі товариства (законодавчі передумови), здійснення незалежного контролю (моніторингу) досягнення стратегічних цілей і завдань відповідно до затвердженої місії та стратегії акціонерного товариства, наявності в системі корпоративного управління товариства системи ризик-менеджменту, потреби вищого керівництва акціонерного товариства в незалежній оцінці ефективності діяльності товариства та його структурних підрозділів;

2) передумови необхідності зумовлені низкою ключових чинників – розширення бізнесу, наявність багаторівневої системи управління, що призводить до розподілу функціональних зв'язків між різними елементами системи корпоративного управління, необхідність у консалтингових послугах і моніторингу результатів досягнення окреслених бізнес-цілей, суттєве збільшення або скорочення обсягів виробництва продукції (надання послуг), коливання показників ефективності діяльності або показників вартісно-орієнтованої системи управління товариством, відсутність ефективної системи контролю та моніторингу за ключовими бізнес-процесами (бізнес-операціями).

За результатами проведеного дослідження організаційно-правових аспектів процесу створення СВА було розроблено модель організації внутрішнього аудиту, за якою визначено логіку між окремими елементами системи функціональних зв'язків, що

дало змогу встановити організаційний статус та комунікаційні зв'язки суб'єктів внутрішнього аудиту.

У межах розробки концептуальної моделі внутрішнього аудиту в роботі подано наукове обґрунтування загальної моделі регулювання внутрішнього аудиту, яка ґрунтується на таких основних елементах: 1) суспільній потребі в діяльності СВА в системі корпоративного управління акціонерного товариства; 2) державному регулюванні; 3) внутрішніх аудиторів (суб'єктах внутрішнього аудиту); 4) професійних об'єднаннях (організаціях) внутрішніх аудиторів; 5) акціонерних товариствах (суб'єктах управління, в організаційній структурі яких функціонує служба внутрішнього аудиту); 6) користувачах інформації результатів внутрішнього аудиту.

У процесі опрацювання питань методології, організації та практики внутрішнього аудиту автором розроблено шестирівневу ієрархічну систему його нормативного регулювання, за якою визначено пріоритет державних, міжнародних та внутрішньокорпоративних правових актів, що впливають на регламентування внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України. З погляду практичного застосування шестирівневої ієрархічної системи було розроблено такі проекти типових регламентів внутрішнього аудиту: 1. Положення «Про службу внутрішнього аудиту»; 2. Стандарти з організації діяльності суб'єктів внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах, зокрема: 1 «Сутність роботи служби внутрішнього аудиту», 2 «Принципи діяльності внутрішніх аудиторів», 3 «Компетентність і професійне ставлення до роботи», 4 «Планування діяльності служби внутрішнього аудиту та внутрішніх аудиторів», 5 «Виконання аудиторського завдання»; 3. Стандарти з документування та звітності внутрішнього аудиту: 6 «Робоча документація внутрішніх аудиторів», 7 «Аудиторські докази», 8 «Звітність та результати роботи внутрішніх аудиторів»; 4. Стандарти з контролю якості внутрішнього аудиту: 9 «Оцінка ефективності діяльності служби внутрішнього аудиту», 10 «Надання гарантії (впевненості) та підвищення якості внутрішнього аудиту».

Результати проведеного дослідження науково-практичних питань з організації СВА і зроблені на його основі висновки та пропозиції формують підґрунтя для розробки нормативно-правових актів з регулювання внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України.

У розділі 3 «Ризик-орієнтований підхід до проведення внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України» сформовано концептуальні та прикладні підходи до процесу: організації та методики ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту на основі розробленої індикативної системи показників та методів реагування на ризик; документування й узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів за умов ризик-орієнтованого підходу до проведення перевірок.

Для підвищення рівня ефективності організації процесу планування внутрішнього аудиту розроблено систему індикативних показників, в основу якої покладено системний підхід, який поєднує ключові показники ефективності діяльності товариства із системою рахунків бухгалтерського обліку (статтями фінансової звітності) і центрами відповідальності: 1) система ключових показників ефективності (KPI): 1.1) макрочинники; 1.2) мікрочинники; 1.3) центри відповідальності; 2) система показників вартісно-орієнтованої системи управління (VBM): 2.1) чинники зовнішнього середовища; 2.2) чинники внутрішнього середовища, які розподілено на чинники першого порядку, які за своєю сутністю є статтями фінансової звітності та чинники другого порядку, які представлено об'єктами бухгалтерського обліку.

Запропонований підхід дає змогу вдосконалити процес ідентифікації ризиків (чинників ризику) і визначати вплив суб'єктивних та об'єктивних ризик-чинників на ключовий показник із застосуванням експертного і статистичного методів. Завдяки цьому визначають методи, за якими внутрішні аудитори можуть здійснювати оцінку ризик-чинників та реагувати на виникнення ризиків.

З метою узгодженості дій суб'єктів СВА розроблено функціональну модель вибору методу реагування на ризик, за якою здійснюється: 1) ідентифікація ризиків; 2) оцінка ризиків; 3) розробка проекту управління ризиками.

Важливе місце у роботі займає дослідження питання впровадження у практичну діяльність СВА функціональної моделі вибору методу реагування на ризик, яка ґрунтується на розробленій матриці ступенів керованості ризик-чинників, за якою можна визначити найбільш ефективні методи реагування на ризик-чинники.

Виходячи із поглиблення та поширення рівня автоматизації процесу бухгалтерського обліку та аудиту в контексті запровадження в практику суб'єктів господарювання ризик-орієнтованого підходу до процесу планування та проведення внутрішнього аудиту автором розроблено методику і надано математичне обґрунтування квадрантам матриці співвідношення суттєвості впливу й ризику зміни ключового показника ефективності діяльності акціонерного товариства, за якими здійснюється розподіл рівня уваги внутрішнього аудитора і визначаються сценарії дій у разі коливання ключового показника (VBM або KPI) у разі зміни чинників (рис. 2).

Суттєвість	Високий	0,108	0,223	0,308
	Середній	0,035	0,074	0,157
	Низький	0,018	0,025	0,051
		Низький	Середній	Високий
		Ризик		

Примітки: ВВ – квадрант, який характеризується високим рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і високим рівнем ризику зміни чинника; ВС – квадрант, який характеризується високим рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і середнім рівнем ризику зміни чинника; ВН – квадрант, який характеризується високим рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і низьким рівнем ризику зміни чинника; СВ – квадрант, який характеризується середнім рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і високим рівнем ризику зміни чинника; СС – квадрант, який характеризується середнім рівнем суттєвості впливу на ключовий показник та середнім рівнем ризику зміни чинника; СН – квадрант, який характеризується середнім рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і низьким рівнем ризику зміни чинника; НВ – квадрант, який характеризується низьким рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і високим рівнем ризику зміни чинника; НС – квадрант, який характеризується низьким рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і середнім рівнем ризику зміни чинника; НН – квадрант, який характеризується низьким рівнем суттєвості впливу на ключовий показник і низьким рівнем ризику зміни чинника.

Рис. 2. Матриця співвідношення суттєвості впливу та ризику чинників
[авторська розробка]

Для реалізації наведеної методики запропоновано розподіляти чинники залежно від суттєвості впливу на три рівні – низький, середній та високий. Розподіл чинників впливу за ключовими показниками із використанням наведеної матриці дає змогу

керівнику СВА визначити відносну цінність комбінацій ризику коливання і суттєвості впливу на ключовий показник ефективності діяльності акціонерного товариства.

У межах розробленої методики ідентифікації ризиків подано матрицю ступенів керованості ризик-чинників, використання якої дає змогу керівнику СВА отримати 17 варіантів ступенів керованості ризиками та в подальшому за наведеною у дисертації методикою обрати найбільш ефективний метод реагування на ризик-чинник.

На основі розробленої матриці співвідношення суттєвості впливу та ризику зміни ключового показника ефективності діяльності акціонерного товариства вдосконалено методику коригування аудиторської вибірки із застосуванням коефіцієнта L , який відповідає певному квадранту матриці (див. рис. 2):

$$L_i = 1 + W_i, \quad (1)$$

де W_i – середня геометрична рангів, наданих кожному квадранту матриці співвідношення суттєвості та ризику.

Для нівелювання ризику зменшення середньозваженої вартості акціонерного капіталу (WACC) в умовах інфляційних процесів розроблено методику комплексної оцінки надійності дебіторів та ризик-регістр Відомість рейтингової оцінки надійності дебіторів, що уможливує моніторинг за ступенем надійності дебіторів з метою своєчасного нівелювання ризиків знецінення високоліквідних активів внаслідок їх виведення до складу дебіторської заборгованості.

З метою узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів розроблено й обґрунтовано доцільність застосування в умовах ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту, вузькопрофільних документів і реєстрів, використання яких дасть змогу, внутрішнім аудиторам фіксувати порушення, узагальнювати й систематизувати результати перевірки, а керівнику СВА формувати оціночні показники роботи СВА.

У розділі 4 «Внутрішній аудит шахрайства в акціонерних товариствах України» розкрито інтерпретацію поняття внутрішнього аудиту шахрайства в системі корпоративного управління акціонерним товариством, а також удосконалено методику ідентифікації та протидії йому в корпоративному секторі економіки України.

Для запобігання невідповідностей термінологічного характеру з позиції права виділено власну думку щодо інтерпретації поняття шахрайства в акціонерних товариствах, під яким слід розуміти дії, що супроводжуються порушенням норм законодавства, моралі й етики, які приховуються через перекручування інформаційних потоків, та ті, що під впливом чинників зовнішнього і/або внутрішнього середовища скоєні особою чи групою осіб з метою моральної та/або матеріальної вигоди. Відповідно до наданої інтерпретації проведено систематизацію характеристик шахрайства, що дало змогу розкрити ознаки шахрайства з урахуванням найбільш характерних його рис, а саме: незаконні дії; засіб – обман; мета – корисливість; результат – заволодіння чужим майном; скоюють одна або кілька осіб; супроводжується недостовірною інформацією.

Встановлено, що система корпоративного управління товариством є об'єктом загроз шахрайства, а суб'єктами шахрайства водночас можуть бути як внутрішні, так і зовнішні агенти загроз.

У межах проведеного дослідження визначено об'єкти шахрайства та здійснено їх класифікацію: 1) активи та пасиви АТ; 2) бізнес-процеси акціонерного товариства; 3) результати діяльності акціонерного товариства; 4) звітність АТ як окремий об'єкт шахрайства.

Відповідно до об'єктів загроз шахрайства уточнено перелік операцій, за якими стає можлива його ідентифікація у рамках внутрішніх агентів загроз, а саме: 1) наглядова рада; 2) вище керівництво товариства; 3) управлінський персонал; 4) комітет з питань аудиту; 5) СВА; 6) працівники товариства; 7) зовнішні агенти загроз шахрайства – незалежні аудитори та контрагенти; 8) потенційні акціонери (інвестори).

Для нівелювання ризику шахрайства розроблено алгоритм процесу ідентифікації та реагування на ризики, що дає змогу внутрішнім аудиторам у разі застосування авторської методики ризик-орієнтованого підходу до процесу перевірки за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством побудувати ефективну систему моніторингу шахрайства і його профілактики (рис. 3).

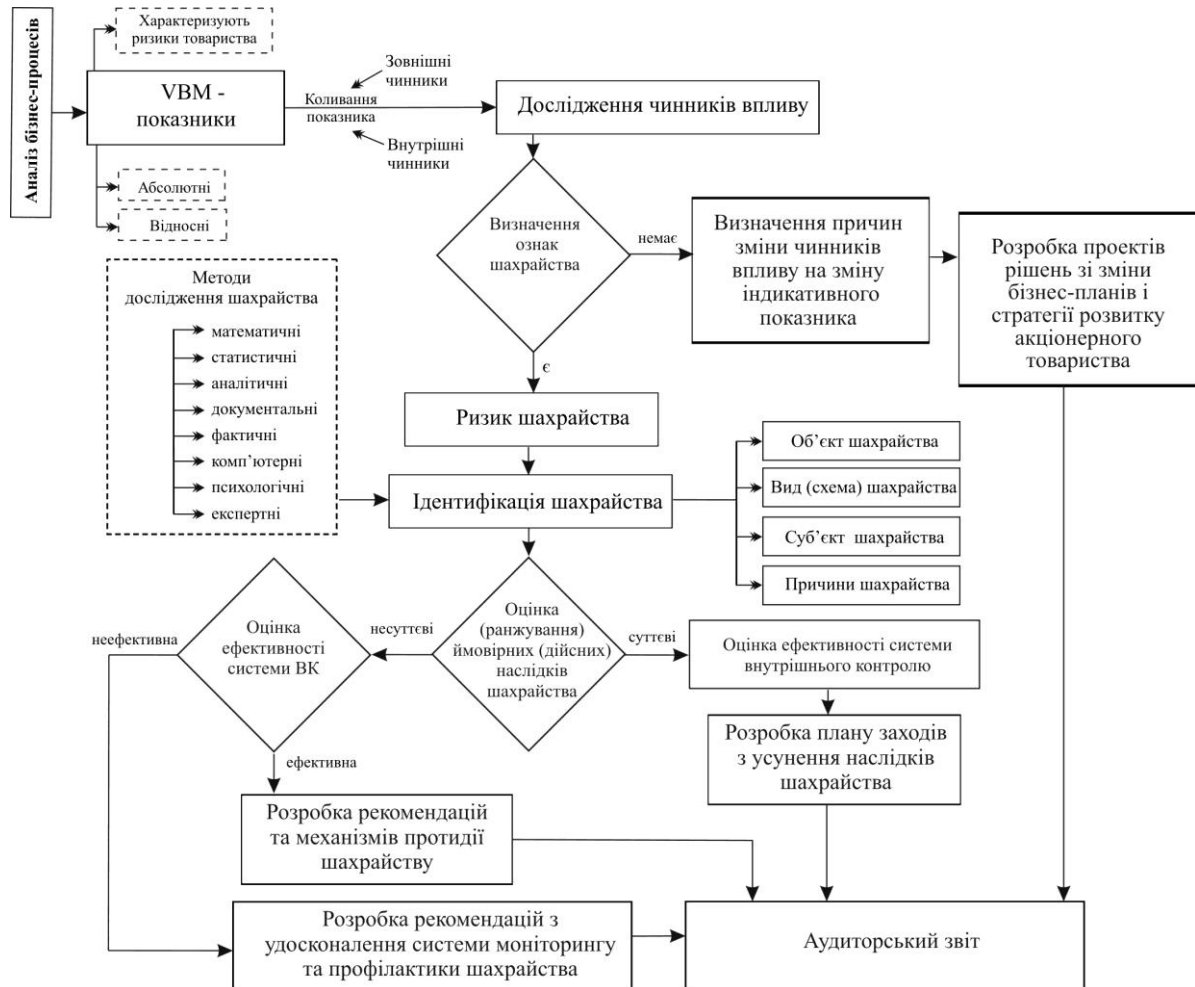

Рис. 3. Алгоритм процесу внутрішнього аудиту ідентифікації та реагування на ризики шахрайства за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством [авторська розробка]

За результатами проведеного дослідження розроблено модель визначення елементів шахрайства і його ідентифікації (рис. 4).

Визначено, що внутрішній аудит у системі корпоративної боротьби з шахрайством займає центральне місце, а діяльність внутрішніх аудиторів виходячи із визначених функцій і завдань спрямована на профілактику та протидію шахрайству. Для забезпечення ефективності внутрішнього аудиту шахрайства розроблено модель внутрішнього аудиту в умовах комп'ютерної обробки, реалізація якої дає змогу використовувати у практичній діяльності комп'ютерні програмні методи і процедури,

що дає можливість внутрішнім аудиторам: формувати інформаційно-аналітичну базу (статистичний масив даних), здійснювати моніторинг за процесом ведення та подальшої обробки (коригування) інформації, розробляти проекти рішень щодо протидії шахрайству у комп'ютерному середовищі, своєчасно визначати нетипові операції та відхилення ключових показників від прогнозних (планових) значень.

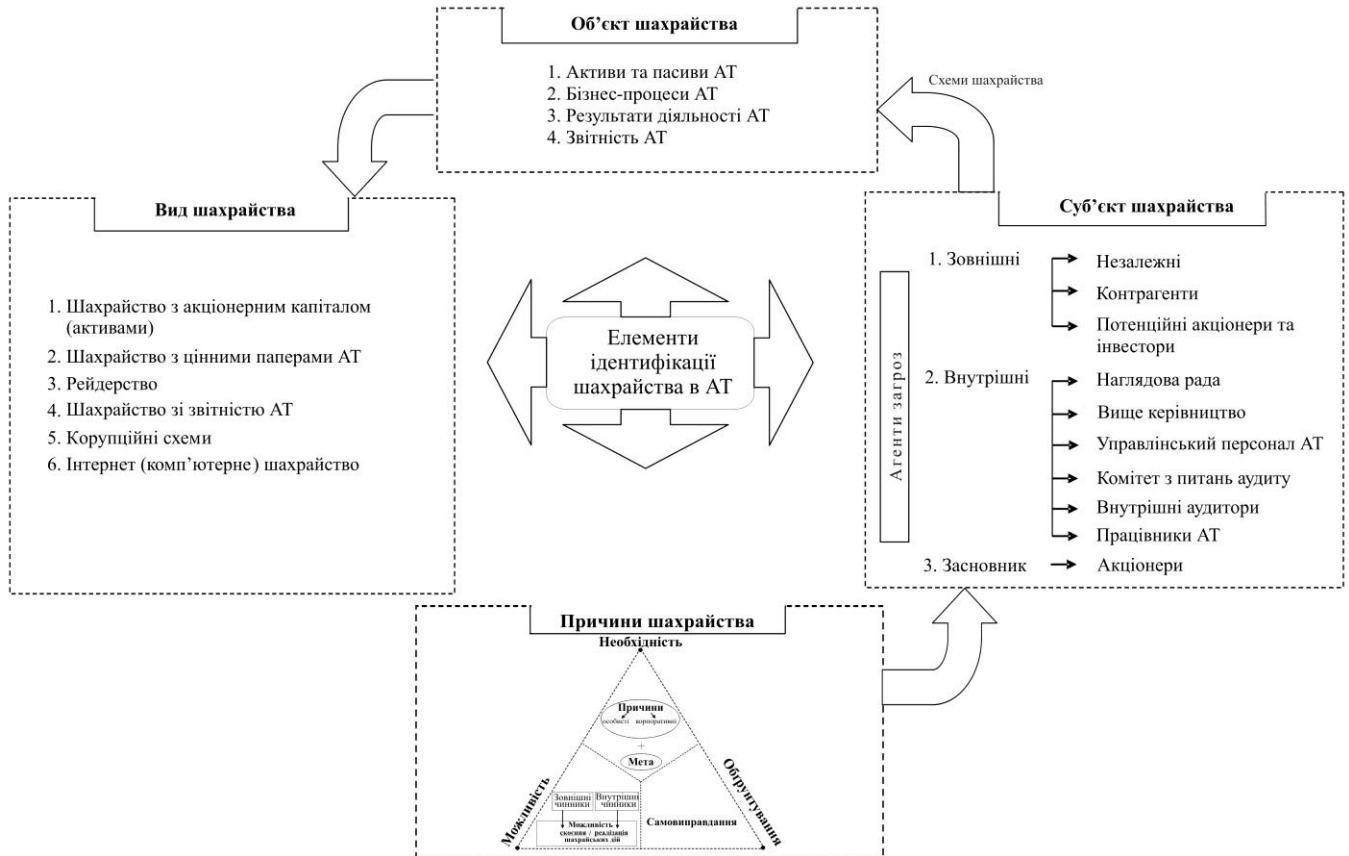

Рис. 4. Модель ідентифікації елементів шахрайства для цілей внутрішнього аудиту [авторська розробка]

У межах проведеного дослідження розроблено проект внутрішньокорпоративного Положення «Протидія шахрайству та корупції в акціонерному товаристві», застосування якого у практичній діяльності акціонерних товариств сприятиме нівелюванню ризиків загроз шахрайства та усуненню конфлікту інтересів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає у розвитку та розробці нових положень теорії, методології, організації й удосконаленні практики внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України.

Висновки, пропозиції та результати, отримані у процесі дослідження концептуальних, методологічних, організаційних і методичних аспектів внутрішнього аудиту, полягають у такому:

1. Дослідження генезису внутрішнього аудиту дало змогу визначити на різних історичних інтервалах часу характерні парадигми у підходах до його здійснення в Україні та в світі: перша парадигма орієнтує внутрішній аудит на підтвердження достовірності фінансової звітності та виявлення помилок; друга – на оцінку внутрішнього контролю (системно-орієнтований підхід), третя – на управління

ризиками, що виникають у процесі функціонування товариства (ризик-орієнтований підхід). За результатами проведеного аналізу наукових праць та економічної літератури з урахуванням зазначених парадигм у підходах до здійснення внутрішнього аудиту в Україні виділено та проаналізовано чотири історичні етапи, на яких відбувалося зародження, становлення й подальший розвиток внутрішнього аудиту в Україні: 1. 1987–1991 рр. – зародження аудиторської діяльності; 2. 1992–1996 рр. – становлення незалежного аудиту в Україні; 3. 1997–2011 рр. – становлення внутрішнього аудиту в Україні, зокрема: 3.1) 1998–2004 рр. – банківський сектор економіки; 3.2) 2005–2011 рр. – державний сектор економіки; 3.3) 1998–2011 рр. – корпоративний сектор економіки; 4. 2012 рік – до нині – самоорганізація внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки. Цей етап характеризується імплементацією та інкорпорацією міжнародних норм права до організації й практики внутрішнього аудиту в корпоративному секторі економіки України.

2. Систематизовано підходи до визначення дефініції внутрішнього аудиту та розкрито його сутність через цілі, завдання і функції, що покладені на внутрішніх аудиторів при виконанні ними своїх професійних обов'язків з метою захисту інтересів власників та збільшення вартості акціонерного капіталу. Визначено цілі внутрішнього аудиту (стратегічні, операційні, фінансові, інноваційно-технологічні, у сфері підготовки звітності, у сфері дотримання законодавства) і уточнено їх зміст та вплив на: 1) завдання, що ставляться перед внутрішніми аудиторами, які згруповано відповідно до: основних цілей і тематичних напрямів (видів внутрішнього аудиту); сучасної інтерпретації поняття внутрішнього аудиту – завдання у сфері надання гарантій (впевненості) та консультацій; 2) функції внутрішнього аудиту, які доповнено такими: регулююча, прогностична, планування, моніторинг. Доповнено й уточнено окремі види внутрішнього аудиту, що відображає його розширена класифікація, зокрема запропоновано виділяти: внутрішній аудит звітності; стратегічний внутрішній аудит; внутрішній аудит корпоративного управління; операційний внутрішній аудит; кадровий внутрішній аудит (внутрішній аудит управління персоналом); внутрішній аудит інновацій; внутрішній аудит на відповідність (комплаєнс-аудит);

3. Сформульовано й обґрунтовано концепцію внутрішнього аудиту, в якій розкривається: 1) місце внутрішнього аудиту в суспільстві; 2) місце внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління; 3) сутність внутрішнього аудиту; 4) загальна мета внутрішнього аудиту; 5) стратегічні й оперативні цілі внутрішнього аудиту; 6) завдання внутрішнього аудиту; 7) предмет внутрішнього аудиту; 8) об'єкт внутрішнього аудиту: 8.1) структурні елементи системи: 8.1.1) фінансово-господарська діяльність акціонерного товариства відображена у системі бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю; 8.1.2) система корпоративного управління (система менеджменту, планування, аналізу, прийняття рішень); 8.2) процеси; 8.3) бізнес-операції; 9) суб'єкти, до яких віднесено користувачів інформації та внутрішніх аудиторів: 9.1) суб'єкти управління; 9.2) суб'єкти внутрішнього аудиту; 9.3) користувачі інформації); 10) функція внутрішнього аудиту; 11) принцип внутрішнього аудиту; 12) базові категорії внутрішнього аудиту; 13) регулювання (організація) внутрішнього аудиту; 14) основи методології внутрішнього аудиту: 14.1) метод внутрішнього аудиту представлено сукупністю елементів (способів і методичних прийомів), що дозволяють визначити методологію

внутрішнього аудиту й охарактеризувати методику його проведення; 14.2) методика внутрішнього аудиту.

4. Розвиток методології внутрішнього аудиту в умовах орієнтації системи корпоративного управління акціонерним товариством на управління ризиками необхідно здійснювати через уточнення методів, які доцільно застосовувати у процесі проведення аудиту та розробки методики відповідно до місії внутрішнього аудиту. Такий підхід дає можливість внутрішнім аудиторам на різних етапах перевірки формувати професійне судження з метою надання релевантної інформації у вигляді консультацій і проектів рішень вищому управлінському персоналу товариства стосовно нівелювання наявних та ймовірних у бізнес-середовищі ризиків. Методологія внутрішнього аудиту на сучасному етапі розвитку ґрунтується на підходах до його здійснення, методах, базових категоріях і методичному забезпеченні, що формують загальну методику (техніку) його проведення. Систематизовано й уточнено зміст принципів внутрішнього аудиту; запропоновано класифікувати принципи внутрішнього аудиту за трьома групами: I. Методологічні принципи. II. Етичні принципи. III. Принципи організації діяльності: 3.1. Професійні принципи внутрішнього аудиту; 3.2. Організаційні принципи; 3.3. Принципи ефективності внутрішнього аудиту; 3.4. Принципи контролю якості внутрішнього аудиту.

5. Визначено, що особливості організації служби внутрішнього аудиту залежать від підходів до процесу її інтеграції в систему корпоративного управління акціонерним товариством: I. Процес створення СВА за планового підходу. II. Процес створення СВА у разі інтенсивного підходу. У межах розглянутих підходів до процесу організації СВА визначена послідовність етапів, що дає змогу керівникам акціонерних товариств сформувавши цілісне уявлення про перелік дій, а також ресурсів (матеріальні, трудові, економічні, програмні тощо), необхідних для забезпечення матеріально-технічної бази підрозділу внутрішнього аудиту та його якісних характеристик (параметрів). За результатами проведеного дослідження розроблено й подано науково-практичне обґрунтування логічної схеми визначення організаційного статусу та комунікаційних зв'язків СВА в системі корпоративного управління акціонерним товариством, за якою визначаються: 1) організаційний статус (позиціонування) СВА; 2) комунікаційні зв'язки в структурі СВА та контурі управління акціонерним товариством; 3) принципи діяльності внутрішніх аудиторів (незалежності, прямого керівництва, повноти, оперативності, автоматизації);

6. За допомогою системного підходу до дослідження питань з нормативно-правового регулювання внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України здійснено систематизацію регламентного забезпечення за шістьма рінгами: перший – Закони України «Про акціонерні товариства України» та «Про аудиторську діяльність»; другий – підзаконні нормативно-правові акти, які є обов'язковими для виконання; третій – підзаконні нормативно-правові акти, що мають рекомендаційний характер; четвертий – міжнародні норми права; п'ятий – внутрішньокорпоративні правові акти; шостий – методичні рекомендації (регламенти). Відповідно до 5-го рівня регулювання обґрунтовано логічну структуру стандартів внутрішнього аудиту та розроблено їх проекти, які рекомендовано впровадити в практику діяльності служби внутрішнього аудиту: стандарти з організації діяльності суб'єктів внутрішнього аудиту; стандарти з документування та звітності внутрішнього аудиту; стандарти з контролю якості внутрішнього аудиту. Шостий рівень регулювання – методичний, включає у себе розроблені й запропоновані до практичного

застосування рекомендації та алгоритми послідовності дій внутрішніх аудиторів, що в своїй сукупності забезпечує методичне регламентування та технологічну підтримку процесів планування, документування, звітування (розробки проектів рішень) та контролю якості внутрішнього аудиту в акціонерному товаристві. Запропонований підхід до класифікації стандартів внутрішнього аудиту та методичних регламентів діяльності внутрішніх аудиторів сприяє їх кореляції з нормативно-правовими актами відносно до першого і четвертого рівнів регулювання внутрішнього аудиту.

7. Розроблено й адаптовано до специфіки внутрішнього аудиту систему індикативних показників, використання яких при плануванні й проведенні перевірок за квадрантами матриці співвідношення суттєвості та ризику дає змогу визначити вплив окремих чинників ризику і центрів відповідальності на коливання ключових показників діяльності товариства, а саме: 1) за ключовими показниками ефективності (KPI) закріплено: 1.1) макрочинники – це об'єкти бухгалтерського обліку, інформація про які наведена у статтях фінансової звітності товариства; 1.2) мікрочинники – індикативні показники, які поєднано з системою бухгалтерського обліку, що дозволяє за умов автоматизації процесів ведення обліку та планування внутрішнього аудиту своєчасно реагувати на ризики, які спричиняють коливання макрочинників; 1.3) центр відповідальності – це структурний підрозділ або сегмент діяльності товариства, де відбуваються процеси, що приводять до зміни мікро- та макрочинників; 2) за показниками вартісно-орієнтованої системи управління (VBM) закріплено: 2.1) зовнішні чинники є найбільш ризиковими та не залежать від рішень, які приймаються вищим керівництвом акціонерного товариства; 2.2) внутрішні чинники пов'язані з процесами, які відбуваються в керованій системі під впливом господарських операцій (бізнес-процесів і бізнес-операцій) та управлінських рішень. Запропонований підхід до розробки системи збалансованих показників діяльності акціонерних товариств для цілей ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту є гармонійним продовженням методики його планування за квадрантами матриці співвідношення суттєвості та ризику, який дає змогу за умов автоматизації внутрішнього аудиту побудувати ефективну систему моніторингу за найбільш значущими показниками і чинниками ризику в розрізі центрів відповідальності.

8. Кінцевою метою процесу розробки проектів управлінських рішень при ризик-орієнтованому підході до проведення внутрішнього аудиту є вибір методу реагування на ризик-чинники, що впливають на бізнес-процеси акціонерного товариства. Для реалізації цієї мети розроблено функціональну модель вибору методу реагування на ризик, яка структурована за такими етапами: 1) ідентифікація ризиків; 2) оцінка зовнішніх та внутрішніх чинників. Визначення ступені керованості ризик-чинниками доцільно проводити з використанням розробленої матриці: при співвідношенні характеристик зовнішніх і внутрішніх чинників визначено 17 варіантів ступенів керованості (критично низька, найнижча, низька, незадовільна, незначна, малозначуща, слабка, нижча середньої, середня, вища середньої, помірна, задовільна, невисока, допустима, прийнятна, висока, найвища) залежно до яких внутрішній аудитор визначає найбільш ефективний метод реагування на ризик-чинник. Методи реагування на ризик-чинники розподілено за трьома групами: 1) відмова від ризику (ухилення від ризикової ситуації); 2) зниження ризику (аутсортинг, хеджування, страхування, лімітування, косортинг, пошук гарантів (поручителів), локалізація, самострахування, диверсифікація, резервування активів, контроль тощо); 3) прийняття (поглинання). Такий підхід дасть змогу внутрішньому аудитору визначити найбільш прийнятний метод реагування на ризикові події

(чинники ризику) та покласти його в основу розробки управлінських рішень щодо оптимізації бізнес-процесів акціонерного товариства.

9.3 метою вдосконалення процесу ідентифікації та реагування на ризик виникнення безнадійної дебіторської заборгованості розроблено методiku оцінки надійності дебіторів, в основу якої покладено критеріальний та бальний підходи. За цією методикою внутрішні аудиторі визначають загальну платоспроможність (надійність) дебіторів і відповідно до отриманого діапазону значень проводять їх класифікацію за трьома групами ризиків: 1) сумнівні дебітори – високий рівень ризику; 2) дебітори у групі ризику – середній рівень ризику; 3) надійні клієнти – низький рівень ризику. Для кожної класифікаційної групи дебіторів визначено умови, за якими стає можливим стягнення дебіторської заборгованості або надання товарного кредиту дебіторам з використанням розробленої формули, яка дає можливість при оформленні договірних відносин в умовах інфляційних процесів врахувати чинники (ризик) знецінення високоліквідних активів у разі несвоєчасного погашення заборгованості.

10.3 метою оптимізації процесу планування внутрішнього аудиту в умовах невизначеності та ризику надано науково-практичне обґрунтування етапам і послідовності дій керівника СВА, дотримання яких дозволяє провести розподіл уваги внутрішніх аудиторів та визначити сценарій їх дій за найбільш ризиковими чинниками, що мають безпосередній вплив на ключові показники ефективності діяльності товариства – КРІ або VBM. Запропонована методика побудови матриці розподілу уваги внутрішніх аудиторів за квадрантами матриці суттєвості та ризику дозволяє керівнику СВА під час планування та організації перевірки визначати й враховувати ризик зміни й суттєвості впливу чинників на ключовий показник ефективності діяльності товариства. Матриця є еталонною, кожен із дев'яти її квадрантів відповідає певному рівню уваги внутрішнього аудитора та є сценарієм дій внутрішнього аудиту, які керівник СВА повинен враховувати під час планування та проведення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту в акціонерному товаристві. Застосування матриці співвідношення суттєвості впливу та ризику зміни ключового показника діяльності акціонерного товариства у процесі планування внутрішнього аудиту дає змогу керівнику СВА: 1) визначити сценарії дій внутрішніх аудиторів та пріоритетні напрями перевірки, за результатами яких вищому керівництву надаються рекомендації й пропозиції щодо нівелювання ризиків та підвищення ефективності діяльності товариства; 2) оптимізувати процес проведення перевірки лише за більш значущими та ризиковими чинниками, які впливають на ключовий показник системи КРІ або VBM.

При плануванні внутрішнього аудиту, зокрема під час формування вибірки, керівнику СВА рекомендовано застосовувати розроблену матрицю, що визначає закріплені за кожним квадрантом коригувальні коефіцієнти, які дозволяють досліджувати не всю сукупність документів (генеральну сукупність), а певну її частку (вибірку), тобто проводити внутрішній аудит за репрезентативною вибіркою. Запропонована методика коригування аудиторської вибірки дає змогу на стадії планування внутрішнього аудиту оцінити й врахувати вплив кожного чинника та оптимізувати процес проведення та складання ризик-реєстрів внутрішнього аудиту.

11. Відповідно до методики планування внутрішнього аудиту за ключовими показниками ефективності (КРІ та VBM) розроблено документальне забезпечення процесу планування, проведення й узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів (СВА), яке представлено та включає такі документи: 1) ризик-документ

«Вузькопрофільний робочий документ внутрішнього аудитора» призначено для надання попередньої оцінки ступеня довіри системі бухгалтерського обліку та рівню надійності системи внутрішнього контролю, фіксації правопорушень та аудиторських доказів за тематичними напрямками перевірки, застосування аналітичних процедур, формування професійного судження внутрішнього аудитора щодо об'єкта перевірки. 2) ризик-реєстри: «Відомість рейтингової оцінки надійності дебіторів» – для надання попередньої оцінки ступеня надійності дебіторів з метою нівелювання ризику виникнення безнадійної та простроченої дебіторської заборгованості; «Ризик-реєстр» – для реалізації запланованих аудиторських процедур, спрямованих на нівелювання негативних ризик-чинників та систематизації результатів внутрішнього аудиту за ключовими (цільовими) показниками – KPI та VBM; 3) робочі звіти керівника СВА є проміжними формами звітності за результатами роботи внутрішніх аудиторів, які представлено такими документами: «Звіт про ризики» – для систематизації даних, що знайшли своє відображення у ризик-реєстрах з метою узагальнення результатів роботи СВА в звітному періоді; «Відомість формування оціночних показників роботи служби внутрішнього аудиту» складається керівником СВА за результатами перевірок і дає змогу за розробленою методикою визначити ефективність роботи окремого внутрішнього аудитора та функціонування служби внутрішнього аудиту; 4) «Звіт керівника СВА» є узагальнюючою формою звітності, яка складається керівником СВА на основі робочих документів та ризик-реєстрів внутрішнього аудиту.

12. Розроблений організаційно-методичний комплекс стандартизації внутрішнього аудиту дозволяє підвищити ефективність процесу документування й узагальнення результатів діяльності внутрішніх аудиторів, провести незалежну оцінку ефективності діяльності служби внутрішнього аудиту, незалежним (зовнішнім) аудиторам користуватися результатами роботи внутрішніх аудиторів і відповідним регламентним забезпеченням з метою формування інформаційно-аналітичного середовища та надання оцінки якості внутрішньокорпоративного аудиту, що сприятиме проведенню зовнішніх перевірок.

13. За результатами проведеного аналізу поглядів вітчизняних і зарубіжних учених систематизовано підходи до визначення шахрайства, що дало змогу виділити власну позицію до інтерпретації поняття шахрайства в акціонерних товариствах і розкрити його сутність через комплекс дій внутрішніх аудиторів, спрямованих на своєчасну ідентифікацію ознак шахрайства в системі корпоративного управління з урахуванням чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища з метою розробки проектів рішень спрямованих на протидію йому. Визначено, що сутність внутрішнього аудиту шахрайства з фінансовою звітністю розкривається через процес ідентифікації ознак шахрайства для своєчасного попередження шахрайських (корупційних) дій до викривлення показника «нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» та маніпуляції з даними бухгалтерського обліку, які можуть призвести до банкрутства (поглинання акціонерного товариства іншими підприємствами) або прийняття неефективних управлінських рішень.

14. Розроблено алгоритм процесу внутрішнього аудиту ідентифікації та реагування на ризики шахрайства за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством, що дає можливість внутрішнім аудиторам ідентифікувати шахрайство, дослідити причини його виникнення в системі корпоративного управління товариством з урахуванням чинників впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на суб'єктів шахрайства, а також розробити

комплекс заходів (механізмів) профілактики та протидії йому. Модифіковано трикутник шахрайства Дональда Крессі, який покладено в основу побудованої моделі ідентифікації елементів шахрайства, що забезпечує розкриття причин виникнення шахрайства в акціонерних товариствах і здійснення класифікації його видів та ознак за такими групами: 1. Залежно від виду (напрямку) шахрайства. 2. Шахрайство з цінними паперами. 3. Рейдерство. 4. Шахрайство зі звітністю (фінансовою, податковою та управлінською) акціонерного товариства. 5. Залежно від ступеня дослідженості шахрайських схем (фактів шахрайства).

15. За результатами проведеного дослідження визначено, що для успішної реалізації розробленого Положення «Протидія шахрайству та корупції в акціонерному товаристві» необхідно впроваджувати в практику такі методи: 1) нормативно-правовий метод, у межах якого виділено метод посилення корпоративної відповідальності серед персоналу акціонерного товариства і метод посилення акціонерної відповідальності (солідарна або субсидіарна відповідальність); 2) комп'ютерні методи протидії кібер-шахрайству (програмні методи та процедури комп'ютерного тестування, аналізу, контролю й підтримки рішень). Розроблено модель внутрішнього аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних, у якій реалізовано найбільш ефективні методи та механізми протидії комп'ютерному шахрайству, що дозволяють внутрішнім аудиторам отримувати необхідні аудиторські докази у процесі застосування процедур виявлення ознак шахрайства.

16. Завдання з профілактики та протидії шахрайству в системі корпоративного управління акціонерним товариством мають вирішуватися послідовно через реалізацію і запровадження в практичну діяльність СВА розробленого проекту внутрішньокорпоративного Положення «Протидія шахрайству та корупції в акціонерному товаристві», що дасть змогу внутрішнім аудиторам: визначати базові умови для інтеграції в систему корпоративного управління товариства методів, процедур і механізмів захисту акціонерного капіталу від агентів загроз шахрайства; забезпечити координацію дій між різними суб'єктами корпоративного управління в процесі профілактики та протидії шахрайству; здійснювати контроль за дотриманням принципів протидії шахрайству і корупції; визначити пріоритетні напрями протидії шахрайству за ключовими бізнес-процесами; проводити моніторинг і контроль за реалізацією визначених методів та процедур ідентифікації шахрайства й протидії йому.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники та навчальні посібники:

1. Сметанко О.В. Теорія та практика внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України : [монографія] / О.В. Сметанко. – К. : КНЕУ, 2013 – 436 с. (25,6 д. а.)
2. Сметанко О.В. Проблеми і перспективи розвитку внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України : [монографія] / О. В. Сметанко. – К. : КНЕУ, 2014 – 461 с. (26,9 д. а.)
3. Фінансово-економічні проблеми стабільного розвитку економіки України. Частина 2. / Колект. монографія. – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець Сочинський),

2010. – 272 с. (15,8 д. а., особисто автору – 0,4 д.а., розділ 3.2 «Методика проведення внутрішнього аудиту на підприємствах України»).

4. Актуальні питання розвитку сучасної економіки. Частина 2. / Колект. монографія. – Умань: Видавець «Сочінський», 2011. – 390 с. (22,7 д. а., особисто автору – 0,4 д. а., розділ 3.9 «Внутрішній аудит операцій з грошовими коштами та ефективності їх використання в акціонерних товариствах України»).

5. Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства / Колект. монографія. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. – 431 с. (10,6 д. а., особисто автору – 0,5 д. а., розділ 3.1 «Класифікація моделей аудиту та їх вплив на організацію аудиторських перевірок в акціонерних товариствах України»).

6. Становлення економіки України у після кризовий період: ризики та проблеми розвитку. Частина 2. / Колект. монографія. – Умань: Видавець «Сочінський», 2012. – 416 с. (24,2 д. а., особисто автору – 0,5 д.а., розділ 5.20 «Внутрішній аудит в системі прийняття рішень у прогнозуванні розвитку підприємства»).

7. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посібник / [О.В. Сметанко, І.С. Шарапова, В.О. Горбачьов, Н.В. Бурдюг, Г.С. Коваленко, О.С. Сорокіна] – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 456 с. (25,7 д.а., особисто автору – 18,5 д.а., розділи: 3 «Програмно-цільове управління та управлінські рішення»; 5 «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті з управління доходами, витратами та фінансовими результатами»; 10 «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті з управління запасами»; 11 «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті з управління основними засобами»; 12 «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті з управління фінансовими інвестиціями»; 13 «Моделі і методи прийняття рішень у прогнозуванні розвитку підприємства»).

8. Внутрішній аудит: навч. посібник / [О.В. Сметанко, І.С. Шарапова, В.О. Горбачьов, Н.В. Бурдюг, Г.С. Коваленко, О.С. Сорокіна] – Сімферополь: ПП Куртбедінова Д.А., 2014. – 499 с. (28,6 д. а., особисто автору – 19,3 д.а., розділи: 1 «Внутрішній аудит та його місце в системі управління підприємством»; 2 «Внутрішній аудит управління необоротними активами»; 6 «Внутрішній аудит управління дебіторською заборгованістю»; 7 «Внутрішній аудит управління грошовими коштами»; 8 «Внутрішній аудит управління власним та позиковим капіталом»; 9 «Внутрішній аудит управління зобов'язаннями»; 10 «Внутрішній аудит управління оплатою праці»; 11 «Внутрішній аудит управління доходами, витратами та фінансовими результатами»).

У наукових фахових виданнях:

9. Сметанко А.В. Особенности проведения внутреннего аудита в условиях использования корпоративных информационных систем учета и управления предприятием / А.В. Сметанко // Культура народов Причерноморья. – 2007. – №102. – С.247–249. – (0,4 д.а.).

10. Сметанко О.В. Класифікація стандартів внутрішнього аудиту та їх значення в акціонерних товариствах в Україні / О.В. Сметанко // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: Зб. наук. праць – Вип.4 – Львів : ЛУБП, 2010. – С. 166–169. – (0,3 д. а.).

11. Сметанко О.В. Документування роботи служби внутрішнього аудиту / О.В. Сметанко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: Зб. наук. праць. –

Вип. 7 (25). – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2010. – Ч. 5. – С.304–312. – (0,6 д. а.).

12. Сметанко О.В. Внутрішній аудит дебіторської заборгованості як ефективний інструмент управління підприємством / О.В. Сметанко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2010. – №34. – С.108–111. – (0,4 д. а.).

13. Сметанко А.В. Использование современных информационных систем и технологий в автоматизации внутреннего аудита в акционерных обществах / А.В. Сметанко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: Зб. наук. праць. Тематичний випуск : Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Вип. 61. – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 92–96. – (0,3 д.а.).

14. Сметанко А.В. Планирование внутреннего аудита в акционерных обществах Украины / А.В. Сметанко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Серія «Економічні науки». – 2010.– №4 (48). – С.384–391. – (0,5 д. а.).

15. Сметанко А.В. Внутренний аудит системы управления персоналом в акционерных обществах Украины / А.В. Сметанко // Зб. наук. праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. – Миколаїв: Видавництво НУК, 2010. – №5(434). – С.143–149. – (0,5 д. а.).

16. Сметанко О.В. Узагальнення результатів роботи служби внутрішнього аудиту / О.В. Сметанко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: Зб. наук. праць. – Вип. 16, № 2. – Київ: СЕУ / Рівне: НУВГП, 2010. – С. 506-513. – (0,6 д. а.).

17. Сметанко О.В. Внутрішній аудит кредитної політики як ефективний інструмент управління підприємством / О.В. Сметанко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, Т.2 (149). – С. 24–28. – (0,4 д. а.).

18. Сметанко А.В. Роль внутреннего аудита в системе управления акционерными обществами Украины / А.В. Сметанко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2010. – № 29. – Ч.І. – С.305–308. – (0,3 д. а.).

19. Сметанко А.В. Роль международных стандартов аудита и их влияние на процесс автоматизации внутреннего аудита в акционерных обществах Украины / А.В. Сметанко // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 6. – С.497–500. – (0,4 д. а.).

20. Сметанко О.В. Внутрішній аудит основних засобів в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – №1 (55). – С.155–160. – (1,1 д. а.).

21. Сметанко О.В. Інформаційно-технологічні інновації внутрішнього аудиту в системі стратегічного планування і управління акціонерними товариствами / О.В. Сметанко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Наук. збірник. Вип. 7. Т.2 – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – С. 149–155. – (0,8 д. а.).

22. Сметанко О.В. Внутрішній аудит розрахунків з бюджетом в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Вісник Львівської комерційної академії –

Вип. 35. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – С. 343–349. – (0,6 д.а.).

23. Сметанко О.В. Внутрішній аудит в системі діагностики кризового стану акціонерних товариств України / О.В. Сметанко // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 41. – Ч. 2. – Одеса: ОДЕУ, 2011. – С.117-124. – (0,6 д. а.).

24. Сметанко О.В. Внутрішній аудит товарних операцій в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – №2 (10). – С. 171–177. – (0,8 д. а.).

25. Сметанко О.В. Удосконалення методики внутрішнього аудиту системи управління персоналом в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Економічні науки: Зб. наук. праць. – Вип. 2. (53). – Т.3. – Вінниця: Вінницький національний аграрний університет, 2011. – С.11–18. – (0,9 д. а.).

26. Сметанко О.В. Оцінка стану службою внутрішнього аудиту системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2011. – №3. – С.137–150. – (1,2 д. а.).

27. Сметанко О.В. Розробка та впровадження вузькопрофільних і комплексних робочих документів в діяльність служби внутрішнього аудиту / О.В. Сметанко // Економіка Крима. – 2012. – №1 (38). – С.185–188. – (0,4 д. а.).

28. Сметанко О.В. Підходи до розробки стандартів з документування роботи внутрішніх аудиторів в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Таврійський науковий вісник. Науковий журнал. – 2012. – № 78. – С.297–302. – (0,5 д.а.).

29. Сметанко О.В. Особливості організації діяльності служби внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Економіка Крима. – 2012. – №2 (39). – С.134–138. – (0,5 д. а.).

30. Сметанко О.В. Удосконалення методики проведення та документування внутрішнього аудиту запасів в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: Зб. наук. праць Луцького національного технічного університету. – Вип. 9 (33). – Ч. 3. – Луцьк, 2012. – С. 307–315. – (0,5 д. а.).

У наукових періодичних виданнях іноземних держав та наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

31. Сметанко О. Сутність та місце внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління акціонерним товариством [Електронний ресурс] / О. Сметанко // Соціально-економічні проблеми і держава. (ProQuest LLC (ULRICHSWEB Global Serials Directory), Index Copernicus International SA, DOAJ - Directory of Open Access Journals, Google Scholar, BASE - Bielefeld Academic Search Machine, EBSCOhost). – 2013. – №1 (8). – С.247–253. – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13sovyat.pdf>. – (0,6 д. а.).

32. Сметанко О.В. Особливості формування та інтеграції служби внутрішнього аудиту в систему корпоративного управління акціонерного товариства / О.В. Сметанко // Облік і фінанси. (EBSCOhost, Index Copernicus International SA, ПІНЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Research Bible, Socolar, Google Scholar, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського). – 2013. – №3 (61). – С.107–112. – (0,8 д. а.).

33. Сметанко А.В. Прикладные аспекты планирования риск-ориентированного внутреннего аудита по ключевым показателям эффективности / А.В. Сметанко // Вестник финансового университета. Международный научно-практический журнал. – 2013. – № 3(75) – С. 85–98. – (1,1 д. а.).

34. Сметанко А.В. Особенности использования риск-регистров в системе планирования внутреннего аудита / А.В. Сметанко // Вестник финансового университета. Международный научно-практический журнал. – 2013. – № 5 (77) – С.69–79. – (0,9 д. а.).

35. Сметанко А.В. Прикладные аспекты внутреннего аудита дебиторской задолженности в акционерных обществах / А.В. Сметанко // Економічний часопис-XXI (SciVerse Scopus by Elsevier, Index Copernicus International SA, Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, Central and Eastern European Online Library, INFOBASE INDEX, РІНЦ). – 2013. – № 9–10 (1) – С. 95–98. – (0,6 д. а.).

36. Сметанко А.В. Современный подход к определению сущности внутреннего аудита и его основных функций в системе корпоративного управления акционерным обществом / А.В. Сметанко // Вестник Таганрогского института управления и экономики. – 2013. – № 2. – С. 22–25. – (0,5 д. а.).

37. Сметанко А.В. Классификация и характеристика принципов внутреннего аудита в акционерных обществах / А.В. Сметанко // Вестник финансового университета. Международный научно-практический журнал. – 2014. – № 2 (80) – С.49–59. – (1,1 д. а.).

38. Сметанко А.В. Прикладные аспекты внутреннего аудита расчетов с покупателями и заказчиками в условиях неопределенности и рисков / А.В. Сметанко // Международный бухгалтерский учет. – 2014. – № 17 (311) – С.13–25. – (0,8 д.а.).

39. Сметанко О.В. Удосконалення методики планування внутрішнього аудиту із застосуванням карти-ризиків за показниками вартісно-орієнтованої системи управління акціонерним товариством / О.В. Сметанко // Облік і фінанси. (EBSCOhost, Index Copernicus International SA, РІНЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Research Bible, Socolar, Google Scholar). – 2014. – № 2 (64). – С.144–154. – (1,1 д. а.).

40. Сметанко А.В. Удосконалення процесу ідентифікації та реагування на ризики службою внутрішнього аудиту / А.В. Сметанко // Економічний часопис-XXI (SciVerse Scopus by Elsevier, Index Copernicus International SA, Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, Central and Eastern European Online Library, INFOBASE INDEX, РІНЦ). – 2014. – № 11–12. – С.135–139. – (1,2 д. а.)

41. Сметанко О.В. Розвиток методології внутрішнього аудиту / О.В. Сметанко // Актуальные проблемы экономики (SciVerse Scopus by Elsevier, Index Copernicus International SA, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory, EconLit, Cabell's Directories, ABI/Inform (by ProQuest)). – 2015. – № 4 (166) – С. 389-398. – (1,2 д. а.).

42. Сметанко О.В. Удосконалення процесу внутрішнього аудиту протидії кібершахрайству в системі корпоративного управління товариством / О.В. Сметанко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка» (Академія Google, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського). – Вип. 1 (45). – Т. 1. – Ужгород, 2015. – С. 250–254. – (0,6 д.а.).

43. Сметанко О.В. Удосконалення процесу внутрішнього аудиту причин шахрайства в системі корпоративного управління // Економічний форум.

Науковий журнал Луцького національного технічного університету (PINЦ, Ulrich's Periodicals Directory). – 2015. – № 3. – С. 424–426. – (0,7 д. а.).

Публікації в інших наукових виданнях:

44. Сметанко А.В. Цели и задачи внутреннего аудита в акционерных обществах Украины / А.В. Сметанко // Майбутнє – аудит : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Кривий Ріг, 4 грудня 2009 р.). – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – С.76–77. – (0,1 д. а.).

45. Сметанко А.В. Процедуры внутреннего аудита системы компьютерной обработки данных / А.В. Сметанко // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Черкаси, 14–16 квітня 2010 р.): у 2-х Т. – Т. I. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – Том I. – С.175–176. – (0,1 д. а.).

46. Сметанко А.В. Особенности взаимодействия аудиторской организации со службой внутреннего аудита акционерного общества / А.В. Сметанко // Ринок аудиторських послуг в Україні: стан і перспективи розвитку : Зб. матеріалів доповідей Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Івано-Франківськ, 15–16 квітня 2010 р.). – Національний гірничий університет, 2010. – С. 70–72. – (0,1 д. а.).

47. Сметанко О.В. Основні напрями проведення внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах / О.В. Сметанко // Обліково-аналітичне забезпечення в системі фінансово-економічної інформації : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Миколаїв, 22 квітня 2010 р.). – Миколаїв : НУК, 2010. – С. 24–25. – (0,2 д. а.).

48. Сметанко А.В. Классификация внутреннего аудита в акционерных обществах Украины / А.В. Сметанко // Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2010 р.). – Тернопіль: Крок, 2010. – С. 226–227. – (0,2 д. а.).

49. Сметанко О.В. Основні напрямки розробки та впровадження стандартів внутрішнього аудиту в практичну діяльність акціонерних товариств України / О.В. Сметанко // Актуальні проблеми розвитку обліку, контролю та аналізу в умовах глобальних економічних змін : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Полтава, 7–8 жовтня 2010 р.). – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. – С. 434–436. – (0,2 д. а.).

50. Сметанко О.В. Особливості планування роботи служби внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів, (Луцьк, 3 грудня 2010 р.). – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2010. – С. 505–507. – (0,1 д. а.).

51. Сметанко О.В. Особливості застосування сучасних інформаційних систем і технологій в аналізі та внутрішньому аудиті акціонерних товариств / О.В. Сметанко // Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптimum – 2010» : Труды VII Міжнародної наук.-практ. конференції (Харків, 1–3 грудня 2010 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 458–460. – (0,2 д. а.).

52. Сметанко О.В. Етапи проведення внутрішнього аудиту діагностики кризового стану підприємства / О.В. Сметанко // Польща. Strategiczne pytania

swiatowej nauki – 2011 : Materiaiy VII Miedzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji. Volume 3. Ekonomiczne nauki.: Przemysl. Nauka i studia – С. 68–70. – (0,2 д. а.).

53. Сметанко О.В. Інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту основних засобів / О.В. Сметанко // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління : Матеріали VI Міжнародної наук.-практ. конференції – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – С. 439–441. – (0,2 д. а.).

54. Сметанко О.В. Організаційні вимоги до функціонування служби внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством : Матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Луцьк, 25 травня 2012 р.). – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2012. – С. 240–241. – (0,2 д. а.).

55. Сметанко О.В. Основні функції та завдання служби внутрішнього аудиту в системі управління акціонерним товариством / О.В. Сметанко // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання : 36. матеріалів VI Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 31 травня – 1 черв. 2012 р.). – К.: МІБО КНЕУ, 2012. – С. 161–163. – (0,2 д. а.).

56. Сметанко О.В. Оптимізація процесу планування та проведення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум – 2012» : Труди VIII Міжнародної наук.-практ. конференції (6–7 грудня 2012 р.). – Х.: НТУ «ХП», 2012. – С. 23–25. – (0,2 д. а.).

57. Сметанко О.В. Функції внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Формування системи і механізмів обліково-аудиторського та аналітичного забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств реального сектору економіки України: Матеріали міжнародної наук.-практ. Інтернет-конференції (11–12 грудня 2012 р.), ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський. Ч.1. – Тернопіль : Крок, 2012. – С. 275–278. – (0,2 д. а.).

58. Сметанко О.В. Розвиток внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Майбутнє – аудит : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Кривий Ріг, 21 грудня 2012 р.) : Тези доповідей. – Кривий Ріг : Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 103–104. – (0,1 д. а.).

59. Сметанко А.В. Основные направления автоматизации внутреннего аудита в акционерных обществах / А.В. Сметанко // Учётно-аналитические инструменты прогнозирования экономической безопасности инновационного развития территорий : Материалы III Междунар. науч. конф. 26–27 ноября 2010 г. / Астрахан. гос. техн. ун-т. – Астрахань : Изд-во АГТУ, 2013. – С. 419–421. – (0,2 д. а.).

60. Сметанко О.В. Інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту фінансових результатів в акціонерних товариствах України / О.В. Сметанко // Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: Матеріали III Міжнародної наук.-практ. Конференції (м. Вінниця, 3–4 жовтня 2013 р.). – Вінниця: Видавець «Редакційно-видавничий відділ ВНАУ», 2013. – Ч.3. – С. 141–145. – (0,2 д. а.).

61. Сметанко О.В. Внутрішній аудит оцінки ризиків за показниками вартісно-орієнтованої системи управління / О.В. Сметанко // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки і управління. Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції 16–17 грудня 2014 р. – Дніпропетровськ : «ФОР Дробязко С.І.», 2014. – С. 266–269. – (0,2 д. а.).

62. Сметанко О.В. Контрольні процедури, як ефективний засіб внутрішнього аудиту попередження шахрайства в комп'ютерних інформаційних системах / О.В. Сметанко // Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції / Матеріали XX Міжнародної наук.-практ. конференції «Проблеми і перспективи розвитку науки в умовах євроінтеграції» (м. Чернівці, 29–30 апреля 2015 р.). – Т. 2. – Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2015. – С. 24–26. – (0,2 д. а.).

63. Сметанко О.В. Внутрішній аудит процесу ідентифікації та реагування на ризики шахрайства в системі управління акціонерним товариством / О.В. Сметанко // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: матеріали VIII Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 14–15 трав. 2015 р.). – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – С. 187–189. – (0,1 д. а.).

64. Сметанко О.В. Функції керівника служби внутрішнього аудиту у процесі розробки та підтримки положення протидії шахрайству в акціонерному товаристві / О.В. Сметанко // Модернізація національної економіки: зміни в умовах кризи. Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Херсон, 15–16 травня 2015 р.). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 155–157. – (0,2 д. а.).

65. Сметанко О.В. Класифікація видів та ознак шахрайства для цілей внутрішнього аудиту / О.В. Сметанко // Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів: Міжнародна наук.-практ. конференція (м. Ужгород, 8 травня 2015 р.): у 3-х ч. – Ч.2.– Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 139–141. – (0,2 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Сметанко О. В. Становлення та розвиток внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2015.

У дисертаційній роботі проведено комплексне дослідження питань теорії, методології, організації та практики внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України. Досліджено історичні передумови виникнення та концептуальні основи здійснення внутрішнього аудиту в Україні, за результатами якого розкрито генезис внутрішнього аудиту і передумови його становлення й розвитку як галузі теоретичного пізнання і практичної діяльності, визначено сутність внутрішнього аудиту, його цілі, завдання та функції в системі корпоративного управління, розвинуто концепцію внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України.

Обґрунтовано процес організації внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України, зокрема розкрито основні етапи організації служби

внутрішнього аудиту, визначено організаційний статус служби внутрішнього аудиту, розроблено регламентне забезпечення внутрішнього аудиту.

З метою вдосконалення проведення ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту запропоновано методику його планування, яка ґрунтується на системі індикативних показників. Розроблено систему ризик-документів, що дало змогу вдосконалити процес документування й узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів у разі ризик-орієнтованого підходу до проведення перевірок.

Розкрито сутність внутрішнього аудиту шахрайства та уточнено його поняття. Обґрунтовано методику проведення внутрішнього аудиту шахрайства та його ідентифікацію в системі корпоративного управління акціонерного товариства. Надано методичні рекомендації з профілактики та протидії шахрайству в акціонерних товариствах.

Ключові слова: внутрішній аудит, ризик-орієнтований внутрішній аудит, внутрішній аудит шахрайства, корпоративне управління, шахрайство, аудиторські процедури, управління ризиками, модель внутрішнього аудиту, матриця ризиків.

АННОТАЦИЯ

Сметанко А. В. Становление и развитие внутреннего аудита в акционерных обществах Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 Бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2015.

В диссертационной работе проведено комплексное исследование теоретико-методологических, организационных и методических основ внутреннего аудита в корпоративном секторе экономики Украины. На основе результатов проведенного анализа генезиса внутреннего аудита определены парадигмы в подходах к его проведению. Раскрыты сущность, значение и место внутреннего аудита в системе корпоративного управления.

Дано обоснование концептуальным основам внутреннего аудита, которые стали базисом в процессе разработки модели и концепции риск-ориентированного внутреннего аудита, на основе которой определены цели, задания, функции и виды внутреннего аудита в системе корпоративного управления акционерным обществом.

На основе проведенного анализа положений Международных стандартов профессиональной практики внутреннего аудита, концепции COSO и научных подходов к построению концепции внутреннего аудита разработана и получила дальнейшее развитие концептуальная модель внутреннего аудита, в которой с научной точки зрения определены и охарактеризованы цель, предмет, объект, функция, субъекты, методы и другие ее элементы.

Обоснованы методологические подходы к процессу проведения внутреннего аудита, ориентированного на управление рисками. Разработана схема процесса проведения внутреннего аудита, на основании которой выделены и получили свое обоснование ключевые составляющие методологии внутреннего аудита, ориентированного на управление рисками, к которым относят принципы внутреннего аудита, методы, методику и технологию.

Уточнено содержание принципов внутреннего аудита и осуществлена их систематизация по трем классификационным группам: 1) методологические принципы; 2) этические принципы; 3) принципы организации деятельности.

Рассмотрены методы, приемы и процедуры, которые целесообразно использовать в процессе планирования и проведения внутреннего аудита. Идентифицированы основные организационно-методологические проблемы функционирования СВА в системе корпоративного управления акционерных обществ Украины. Раскрыт процесс создания СВА и определены основные этапы интеграции внутреннего аудита в систему корпоративного управления акционерного общества. Обоснована логическая схема организации СВА, позволяющая определить организационный статус и коммуникационные связи субъектов внутреннего аудита в системе корпоративного управления.

В соответствии с существующими международными и отечественными рекомендациями по организации и методике проведения внутреннего аудита разработано регламентное обеспечение процесса внутреннего аудита – внутрикорпоративные положения, стандарты и рекомендации.

Дано научное обоснование логической структуре регламентного обеспечения внутреннего аудита, позволяющее осуществить корреляцию разработанных положений и стандартов с нормативно-правовыми актами Украины.

Разработаны проекты внутрикорпоративных регламентов деятельности службы внутреннего аудита: стандарты по организации деятельности субъектов внутреннего аудита; стандарты по документированию и отчетности внутреннего аудита; стандарты по контролю качества внутреннего аудита.

На основе ключевых показателей эффективности деятельности предприятия (KPI и VBM) разработана система индикативных показателей, позволяющих внутренним аудиторам организовывать эффективную систему мониторинга за изменениями риск-факторов в разрезе центров ответственности.

Разработана функциональная модель выбора метода реагирования на риск и обоснована методика количественной оценки риск-факторов с учетом степени их значимости и существенности влияния на ключевой показатель эффективности деятельности акционерного общества.

Предложена методика комплексной оценки надежности дебиторов, позволяющая внутренним аудиторам проводить классификацию дебиторов через установленный диапазон значений уровню риска для каждой группы дебиторов и нивелировать факторы риска обесценивания высоколиквидных активов при несвоевременном погашении задолженности.

Представлены методические рекомендации по построению матрицы существенности и риска (карты рисков) по ключевым показателям эффективности деятельности предприятия для целей внутреннего аудита. Предложена методика определения репрезентативной выборки с применением корректирующего коэффициента, который отвечает определенному квадранту матрицы соотношения риска и существенности. Разработано документальное обеспечение процесса планирования, проведения и обобщения результатов риск-ориентированного внутреннего аудита.

Раскрыта сущность и интерпретация внутреннего аудита мошенничества в системе корпоративного управления акционерного общества. Обоснован алгоритм процесса идентификации и реагирования на риск мошенничества по

КРІ (VBM), позволяющий определить причины возникновения мошенничества и методы реагирования на них. В рамках этого разработано внутрикорпоративное Положение «Противодействие мошенничеству и коррупции в акционерном обществе».

Ключевые слова: внутренний аудит, риск-ориентированный внутренний аудит, внутренний аудит мошенничества, корпоративное управление, мошенничество, аудиторские процедуры, управление рисками, модель внутреннего аудита, матрица рисков.

ANNOTATION

Smetanko O.V. Formation and development of internal audit in joint stock companies of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the Academic Degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.09 – Accounting, analysis and auditing (by types of economic activities). – SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman». – Kyiv, 2015.

The dissertation contains comprehensive research of theory, methodology, organization and practice of internal audit in joint stock companies of Ukraine.

The historical background of development and the conceptual basis of internal audit of Ukraine were researched, the results of which revealed the genesis of internal audit and preconditions of its formation and development as a branch of theoretical cognition and practical activity; the essence of internal audit, its objectives, tasks and functions in the system of corporate management were defined; the concept of internal audit in joint stock companies of Ukraine was developed.

The process of organization of internal audit in joint stock companies of Ukraine was grounded, namely: - the main stages of internal audit service organization were described; - the organizational status of internal audit service was defined; - the provision of regulation internal audit was developed.

With the aim of improving the process of conducting of a risk-based internal audit the method of planning based on the system of indices targets was developed. The system of risk-documents that allows improves the process of documentation and summarizing the results of the work of the internal auditors in terms of the risk-based approach to inspections was developed.

The essence of internal audit fraud was revealed and its concepts were clarified. The grounding of the methodology of the internal audit fraud and its identification in the system of corporate management of the joint stock company was made.

The methodical recommendations for the prevention and fighting of fraud in joint stock companies were made.

Key words: internal audit, risk-based internal audit, internal audit of fraud, corporate management, fraud, audit procedures, risk management, the model of internal audit, risk matrix.